

Line Grønstad

Dei daglege vala



Julehelsing 2013

Omslag og layout: Line Grønstad, NEG.

Motiv: Jenter med studentluer i 1919. NFB.00157

Foto: Gustav Borgen/Norsk Folkemuseum

Trykt ved Aktiv Trykk AS

ISBN 978-82-91161-40-2

ISSN 1500-0966

Dei daglege vala

Både farmor og mormor (født 1900-1910) reiste ut i verden i 20-årene. Jeg tror ingen annen generasjon kvinner har kjent en slik berusende frihet. Korte skjørt, kort hår, langbukser, badedrakter, stemmerett, førerkort, reiser, utdanning. Alle dører åpne! De så seg aldri tilbake og ble aldri bitre. Fantastiske kvinner som var - og er - mine største forbilder, ikke minst når det blåser på toppene. Kvinne, 1970, S63, 41043

11. juni 1913 vart det vedteke i Stortinget at kvinner skulle ha rett til å stemme, på lik line med menn. I høve hundreårsjubileet for allmenn stemmerett sendte Norsk etnologisk gransking ut to spørjelister. Begge tok for seg, ikkje politiske val, men kvardagsvala og val som påverkar liva dykkar og til dei som er rundt dykk. Den fyrste var *Foregangskvinner* (S60) som kom i 2010. Her spurte vi etter forteljingar om kvinner som har vore med på å utvide grenser for kva kvinner kunne velje å gjere. Den andre var *100 år med stemmerett* (S63) som vart sendt ut elektronisk i 2012. I den spurte vi etter store og små val som har hatt med kjønne å gjøre.

I svara på begge undersøkingane fortalte de om vurderingar og handlingar de, folk rundt dykk og folk de ser opp til, har gjort, og reaksjonar på eigne og andre sine handlingar. Blant dei små vala var til dømes kva musikkinstrument de skulle spele i skulekorpset eller kva handarbeidsteknikk eller handverk de lærte dykk som barn. Blant dei større var til dømes val av yrke og utdanning. Andre val vart gjort ofte, som organiseringa av arbeidstida og arbeidet i heimen. Saman utgjer vala våre livet, og det har vore svært interessant å lese om kva folk over heile landet har gjort og kvifor. Kva var det vanskeleg å velje, og kva gjorde at de har valt som de har gjort?

Julehelsinga byrjar med å skildre tilgangen til å lære, både musikkinstrument, handarbeid og handverk, og tilgangen til vidare skulegong. Så har mange av dykk fortalt om yrka dykkar og yrka til folk rundt dykk der det gjerne har vore reaksjonar på ulike vis, og neste delen av julehelsinga tar for seg nokre av desse erfaringane. Vidare handlar det om å velje å arbeide mindre enn fulltid, og kva de har meint og erfart om det. Til sist var det mange som hadde erfaring med, og ikkje minst, meiningar om, det å ha betalt hjelp i huset.

Å få lære

Opp gjennom livet lærer vi oss mykje forskjellig. Kva vi lærer heng saman med mange ulike forhold, som til dømes interesse og evne, men også kva vi får tilgang til, til dømes basert på om ein er gut eller jente. Mange av forteljningane vi fekk frå dykk handla om korleis de har fått tilgang til å lære dykk nye ferdigheiter. Både store og små val hang saman med slik tilgang, om det var skilnad på forventingane eller anna.



Torine Gauslaa, 1911. NFB.04769.
Foto: Johan Borgen/Norsk Folkemuseum

*På 1920-talet var det nok framleis ein del mannsjåvinisme, då gjekk mor mi på Stord lærarskule og skulle velja fele eller orgel i musikkundervisninga. Ho ville ha fele for det hadde dei i heimen hennar og faren og særleg farfaren var flinke på dette instrumentet. Men han som underviste på fele sa at ho måtte ta orgel «for kvinner kan aldri bli flinke på fiolin». Tru kva han ville sagt om han hadde fått opplevt dei flotte, flinke kvinnelege fiolinvirtuosane som har kome i ettertid?
Kvinne, 1942, S60, 39645*

Det har komme mange kvinner som spelar fiolin, men ikkje alle har vore samde i at det er ei bra utvikling. Grunngevinga for kvifor kvinner ikkje burde spele så mykje fiolin endra seg. Kjønn hadde no noko å seie i sjølve framføringa av musikken. Menn og kvinner lyder ikkje likt på same instrument eller i same sjanger.

Fram til Honndalstausene gjorde sitt inntog, var det ikke vanlig at jenter spilte hardingfele. Etter hvert har de nesten tatt over og dominerer nesten fele- og til dels hardingfelemiljøet. Dette er ikke bare positivt, spillet (særlig kraften) endrer seg og guttene er tatt av idretten. Kulturen blir jentenes domene. Vi danset bare til speleMENN i min ungdom og de var ofte store idoler. Ikke bare bra det heller, men bør være mer likevekt.

Kvinne, 1947, S63, 41434

Kanskje dette med ulik kraft spela ei rolle i forventningane til kva kjønn som kunne spele kva instrument?

Jeg spiller selv tverrfløyte, som kan sies å være et typisk jente-instrument. Jeg valgte det fordi mine kusiner spilte det, og tenkte ikke over at det var et jenteinstrument før jeg begynte i korps. Selv om begge kjønn var representert i de fleste instrumentgrupper fantes det en klar forestilling om at jenter skulle spille små, lyse instrumenter langt oppe i partiturrekkefølgen, mens gutter skulle spille instrumenter som var store og lagde mest lyd. Dette henger nok sammen med forventninger om hvordan jenter og gutter skal være.

Kvinne, 1990, S63, 42831

Kvinner skulle vere lette og lyse, menn høglydte og mørke. Forståinga av kva instrument og aktivitetar som passa kven, var noko som folk lærte seg. Det tyder det neste sitatet på:

Da jeg var liten, var det en plakat på skolen der de reklamerte for buekorps. Jeg syntes det hørt morsomt ut, men fikk vite av en jevnaldrende gutt at jeg ikke kunne begynne i buekorps - fordi jeg var jente, og buekorps var bare for gutter. Jeg trodde først han tullet, deretter trodde jeg at han løy, og løp for å fortelle det til en voksen. Jeg kunne ikke skjønne at det kunne være sant, men det var det. Det var første gang jeg forsto at det var forskjell på hva jenter og gutter kan gjøre, og at det er institusjonelle hindre for det, at vi har et samfunn der jenter og gutter ikke alltid har samme muligheter, enten det er noe man har nedfelt i regler, eller det «bare er sånn», eller det er forventningsbasert. Jeg kunne ikke formulere det som åtteåring, men det var egentlig da jeg ble feminist.

Kvinne, 1980, S63, 41461

Kvinna over oppdaga at ho ikkje fekk same moglegheitene fordi ho var jente. Det handla ikkje berre om forventing eller evne, men om å få løyve til å vere med på, i dette tilfellet, å marsjere i buekorps.

Amtmannens Døtre på 70-tallet gjorde noe med mitt syn på musikk - og hva kvinner kunne spille/syngje. Før følte det naturlig at kvinner skulle være vokalist, frontfigurer, ta seg pent ut og syngje kjærlichetssanger. Etterpå skjønnte jeg at kvinner også kunne syngje sanger med et annet innhold, spille alle typer instrumenter og være mer «rocka». Joan Baez, Janis Joplin, Buffy St. Marie bl.a. bygde også oppunder dette.

Kvinne, 1956, S63, 41053

Førebiletta utvida ideane om kven som kunne spele kva instrument, kva ein kunne bruke skaparlysten sin til, og kva idrettar som ein kunne halde på med.

Anette Sagen har kjempet for at jenter skulle bli godtatt i hoppporten. Ho har stått på for sin sak – har nådd frem, men ikke uten kamp, hun har trosset barrierer og vunnet.

Kvinne, 1937, S60, 39746



Guri (Gudrun Arentz Waaler) og Siri (Arentz) sit ute og strikkar saman med barnepleiaren på terrassen. NF.21310-403.
Foto: Fritjof Arentz/Norsk Folkemuseum

Andre uvanlege kvinner de har skrive om er idrettskvinner som til dømes Laila Schou Nilsen og Grete Waitz. Dei sto alle i bresjen, og opna felta for andre kvinner. Førebiletta kunne vere av ulike slag. Vaksne som var rundt ein i oppveksten, var kjelde til kunnskap og inspirasjon. Når det gjaldt handverk og handarbeid var det mange som lærte teknikkar og fekk prøve ut verktøy og anna som barn og unge. Dermed var det foreldra og dei nærmaste som gjorde at dei byrja med ulike handverk eller handarbeid.

Jeg fikk lov til av mine foreldre da jeg vokste opp å holde på med verktøy fra jeg var «en neve stor», noe som nok har påvirket meg og gjort at jeg ikke har «ti tommelpotter». Kona har

håndverksutdannelse innen søm og vev, og som oppvokst på et småbruk med dette som typiske kvinnelige sysler har det nok påvirket utdanningsvalget.
Mann, 1942, S63, 41052

Jeg har ofte ønsket at noen hadde lært meg å snekre, så kunne jeg nok tenkt meg å drive med det også. Strikking, hekling og sying inngikk i det min mor syntes hun var forpliktet til å lære meg.
Kvinne, 1949, S63, 41435

Flere kvinner drev med såkalla mannlege aktivitetar. Felles var at dei har fått opplæring av fedre i barndommen.

Min far, født 1923, var skogbestyrer, og jeg er oppvokst i skogen selv om jeg bodde i Oslo. Lærte å håndtere øks da jeg var omtrent 10 år. Som barn og ungdom falt det meg ikke inn at det var noe uvanlig over det. Det var helt naturlig for meg. Også min mor, født 1930, drev i skogen sammen med oss. Da jeg etterhvert ble større og begynte med motorsag ble reaksjonene sterkere. Jeg blir ikke nødvendigvis tatt på alvor av de andre mennene jeg omgås i skogen. Når jeg skal kjøpe deler til motorsagen eller andre ting til arbeidet, blir jeg ofte møtt av latterliggjøring eller overdreven beundring av butikkansatte for at jeg driver med det jeg gjør. Det har også vært nesten umulig å få tak i verneklær i min størrelse.
Kvinne, 1971, S63, 41442

Kvinna under lærte beinarbeid av faren sin, og drev såleis med både mannlege og kvinnelege aktivitetar.

Jeg hekler, gjør skinnarbeid, jobber med bein og horn. Heklinga er jo svært kvinnelig, men skinnarbeidet, jeg lager belter, er tradisjonelt et mansarbeid. Det samme gjelder bein- og hornarbeidet. På alle disse, unntatt bein og horn, er det tilfeldig at jeg begynte med det. Det dukket opp noen i livet mitt som kunne lære meg. Men beinarbeidet er det min far som har lært meg. [...] Jeg bor på et sted hvor det samiske er sterkt og i denne kulturen er det fortsatt stor forskjell på hvilke håndverk kvinner og menn driver med. Bein og tre-arbeid er tradisjonelt maskuline håndverk, søm og visse former for skinnarbeid (skallesøm, luer osv) er feminine.
Kvinne, 1975, S63, 41055

Mykje av det ho drev med har ho lært fordi nokon var der då det passa slik. Om dette var kvinner, menn, familiemedlemmar eller anna, skreiv ho ikkje.

Andre lærte teknikkar i skulen. Sløyd og handarbeidstimar dukka opp i fleire svar.

På ungdomsskolen (1979-81) var det delt mellom jenter og gutter i handarbeid/sløyd og gym/bading. En venninde og jeg ville ha sløyd i stedet for handarbeid; det kunne vi få hvis vi fikk to gutter til å bytte. Det trodde de ikke var mulig. Men, det fikk vi til, og hadde da sløyd og bading/gym med dem. Det krevde mye argumentasjon før vi kom frem til denne løsningen. Tror vi var av de siste kullene som var delt slik.

Kvinne, 1966, S63, 41454

Skilje mellom rettar som kvinner og menn har hatt, og tilgang til til dømes kunnskap, kom fram i fleire svar. I eksempelet under var ikkje mora sett som myndig nok til å levere ein bindande signatur. Det var det mannen som måtte gjere.

Jeg husker at da jeg skulle få lånekort på biblioteket, jeg var antakelig 7 år, så ble min mor nektet kort til meg fordi søknaden ikke var underskrevet av min far!! Hun ble rasende!

Kvinne, 1947, S63, 41434

Tilgang til å lære var avhengig av omstendigheiter ein kanskje ikkje rårde over. Det viser til dømes følgjande forteljing:

Jeg var så ung da jeg fikk barn, at jeg så vidt fikk tatt realskoleeksamen (tilsv ungdomsskole: og på Husstell-linjen!) Etter at jeg ble separert, gikk jeg på en forløper til videregående skole: forsøksvirksomhet med gymnasfag og yrkesfag kombinert: jeg valgte formingslinje - ikke fordi det passet jenter, men fordi det hadde vært en av mine hovedinteresser hele oppveksten! Og det er det fortsatt, men ikke noe man blir fet av - og da sønnen min var kommet gjennom småskolen [...] - så begynte jeg på voksengymnaset ved siden av deltids «brødjobb»: jeg ønsket å lære mer! Og jeg ville ha muligheten til å studere på universitetet. Det gikk - og jeg er faktisk 3. generasjon på morssiden som ble immatrikulert - men mor og mormor studerte ikke, men vi har bilde av dem begge med studenterluer på (det brukte ikke jeg - veldig få hadde det på 80-tallet!) Etter å ha «brødjobbet» et par år begynte jeg endelig på universitetet i Oslo. [...] Ikke verst, for en som ble giftet bort som 16-åring fordi hun var gravid!

Kvinne, 1951, S63, 38501

Å ta høgare utdanning var ikkje så sjølvstøtt som det er i dag, og det gjaldt både kvinner og menn. Fleire fortalte om støtte heimafrå, men ikkje alle fekk same oppfølginga.

Foreldra mine syntes det var stor stas at eg byrja på sjukepleien (dei har ikkje høgare utdanning sjølve), men då eg ville byrje på lærarutdanninga vart dei meir skeptiske, og då eg ville gå vidare og ta hovudfag på universitetet fann eg det best å ikkje sei noko om det før eg var byrja [...], fordi dei har innebygd ein slags «leiglending-identitet» i seg. Dei trur ikkje vi har det som skal til, og blir stadig overraska over kva vi borna får til i dag.

Kvinne, 1979, S63, 40938

Da jeg ville begynne på realskolen i 1960 for senere å ta gymnas, sa faren min først at «du kan vel bare gå framhaldskole og handelskule, for du gifter deg vel allikevel (underforstått at jeg skulle bli forsørget)».

Kvinne, 1946, S60, 39644

Jeg var den første, og den eneste i min generasjon som tok høyere utdanning (univ.utdannelse). Utdannelsen har gitt meg god selvtillit i forhold til mine søsken (har to brødre). For min far betydde gutter «alt». Det gjorde at jeg, som jente, hele mitt liv har prøvd å vise (overfor min far) at jeg var bedre, og kunne mer enn mine brødre. Jeg håndterer alt av verktøy til finere matlaging - samt de fleste håndarbeid. I tillegg har utdannelsen min gitt meg en godt betalt lederjobb som mine brødre ikke kan matche. Det ironiske er at jeg på en måte viderefører kjønnsrollemønsteret ved at min nå demente far bor hos meg - og ikke hos en av mine brødre...

Kvinne, 1961, S63, 40942

I dag får ein tru at det er færre sperrer for kvinner som ønsker å ta ta høgare utdanning. Men sjølv om utdanninga har mykje å seie for kva moglegheiter som dukkar opp, så finst det andre forventingar til kva arbeid som kvinner skal gjere.

Å arbeide

Leiarstillingar har tradisjonelt tilhøyrt menn. Gardsdrift var eit anna felt der det har vore mange menn. Kvinner fekk ikkje odelsrett på lik line med brør før i 1974, og full odelsrett også der brørne var føydde før 1965 i 2009. Odelsretten med vekt på den mannlege arverekka kan setjast i samanheng med korleis samfunnet har vore, og endringa av odelsretten med korleis mange tenker seg at samfunnet har endra seg. Så skulle ein tru at søner og døtrer etter kvart vart behandla på same måte.

Min bror er yngre enn meg og min søster. Men det var han som var den gjeve og han som var den viktige odelssønnen. Mange er de opplevelser der en fikk det klart for seg at det var sønnen - når han kom - som var det viktige barnet. [...] Min stesøster har overtatt familiegården (tidligere ble det jo kalt farsgården). Dette har ført til at hun og hennes bror (som er oppdratt til å være odelssønn) ikke snakker sammen. Det var nok svært nødvendig med lovendring for at det skulle bli ryddighet og rettferdighet i dette.
Kvinne, 1951, S63, 41038

Ein del av arbeidet som vart gjort på gardane har lenge vore delt etter kjønn. Ei av dei meir konkrete oppgåvene som var mannen sin, var stell av hesten.

I min oppvekst var hesten så klart mannens ansvar, jeg minnes kun en av bondekonene i hjembygda som forholdt seg til hesten. Hun var til gjengjeld å anse som «mannen i huset».
Mann, 1947, S63, 40948

Hestestellet hørte då til dei mange oppgåvene som saman utgjorde mannsrolla i bondeheimen. Dei som gjorde desse oppgåvene vart då «mannen». Kyrne tok kvinna seg av, rett nok til mjølkemaskina vart innført. Tidlegare var det periodar der kvinnene måtte gjere det meste, inne som ute.



Østerdalen, mars 1959. Tømmertransport med hest. NFDB.26793-061.
Foto: Dagbladet/Norsk Folkemuseum

I mitt nærmiljø var de mannlige innbyggerne borte på fiske de fleste måneder av året, og da var det kvinner i alle aldre som styrte. De kvinner kunne alt. De kjørte hesten, de kunne bruke robåten, de mestret både årer og seil. De stelte husdyra, hadde kunnskap om dyresykdom, og leget både stor- og småfe med enkle midler.

Kvinne, 1937, S60, 39746

Det normale var altså at kvinnene gjorde både egne oppgaver og mannens oppgaver når han ikke var der. Nokre kvinner skilte seg likevel særleg ut med handlingane sine i slike miljø. Ei av desse kvinnene vart kalla Dankert-Anna. Ho vart fødd i 1887.

Da Anna vokste til blei hun gift med en mann – Dankert – i Karkefjord. Dette var før kondomenes tid, eller så var det mangel på penger. Ungene kom som perler på ei snor. 11 var kommet da Dankert døde. I tillegg hadde hun tatt til seg tre. Det blei altså femten munnar å mette med hennes egen, og det hun kunne fiske med gamle og dårlige redskaper og en gammel og dårlig robåt. I tillegg til fisken kom vel det hun fikk av noen sauer og geiter. Det var ikke nok. Hun tok også høvedmannsjobb på fiskebåt. For at ikke det øvrige mannskapet skulle se at det var et kvinmemenneske som hadde kommandoen puttett hun alt håret opp i sydvesten. Og for å kunne stå ved rekka og late vannet som det øvrige mannskapet hadde hun et bukkehorn innenfor oljebuksa som hun benyttet som trakt.

Mann, 1931, S60, 40254

Det har vore mange kvinner som har skilt seg ut med yrke og livsstilar som likna meir på samtidige menn. Dei færraste av dei trong å ha eit bukkehorn i buksa. Ei fortel om tre ugifte tanter som starta og dreiv pensjonat i lag på slutten av 1950-talet.

Rundt 1960 var det slett ikke vanlig at kvinner skaffet sin egen, kapitalkrevende arbeidsplass slik søstrene gjorde, sjølv om noen få andre kvinner hadde gjort noe lignende i samme bransje tidligere.

Kvinne, 1949, S60, 39626

Andre fortalte om «Mannedamene» frå Haugesund, Hanna Brummenæs og Bertha Torgersen, som saman dreiv rederi i fyrste halvdel av 1900-talet. Dei signerte breva sine med «Herr» (Kvinne, 1942, S60, 39645). Fleire uvanlege kvinner vart skildra:

Gurine Klingsund var født i Lillesanddistriktet ca 1895, og tok lærerprøve i Kristiansand i 1917. De fleste yrkesårene hadde hun i Fjære kommune, nåværende Grimstad. Det er betegnende at hun alltid ble omtalt som Klingsund, uten frøken eller fru foran. Hun gikk på jakt, skjøt med «Krag-Jørgensenrifle», hun fisket, stupte og svømte. Hun laget seg sommerhytte av en jernbanevogn. Hun drev sløydundervisning, handarbeid hørte jeg aldri om. Hun lot bygge hus sammen med en kvinnelig kollega, og bodde sammen med henne. Hun brukte «bukeskjørt», og nøt stor respekt, både blant kolleger og elever.
Kvinne, 1929, S60, 39616

Ei farmor reiste ut etter å ha mista son og ektemann, og kom heim med mange historier til barnebarnet.

Etter at både farfaren min og faren min døde i 1951, dro farmor til sjøs, hun var såkalt trise på Borgestadbåter. Da fikk vi høre mye fra all verdens steder, blant annet sendte hun hjem en bananklase. Ferden oppover Kongofloden var det moro å høre om, og om heksedoktorer! Etter dette dro vi ofte ned til farmor, vennene mine og jeg, for å få henne til å «hekse» for oss. Da veiva hun med armene, rulla med øynene og sa UHU! Det var så skummelt, vi både lo og gråt så vi hadde vondt i magen.
Kvinne, 1948, S60, 39649

Nokre av historiene kan opplevast som ganske eksotiske, og kvinnene spesielle. Men også i dag spelar ofte kjønn inn som ein del av forventingane til kva yrke ein vel seg. For nokre var det praktiske omsyn som spela inn.

Ja, jeg valgte anleggsgartneryrket, men fant fort ut at dette yrket var for tungt, og seigt for meg som kvinne. Selv om jeg er for likestilling, ser jeg at enkelte yrker passer best for menn.
Kvinne, 1954, S63, 40947

Som nyhetsfotograf blir det en del løfting og bæring og løping og styring, og både menn og kvinner lurer på om det jeg gjør er tungt eller om de skal hjelpe meg eller om ikke kollegaen (hvis han er mann) kunne gjort det for meg. Det er nok helst eldre menn som kommenterer på den måten, men også kvinner lurer på om det faktisk ikke er tungt (men det kan det være, så jeg syns det er et ganske legitimt spørsmål).
Kvinne, 1981, S63, 41424

Fotografyrket var eitt av dei yrka der det har skjedd store endringar når det gjaldt kjønn på utøvarane, etter andre svar å døme.

Da jeg begynte i lære som fotograf var det ingen kvinner i faget. Viss der var noen, så var de koner eller døtre av fotografer. I en diskusjon i lauget om vi skulle åpne for kvinnelige lærlinger, så var det sterkeste argumentet i mot att det kunne bli mye «umoral» i mørkerommet og ellers fordi det var et så intimt og fysisk nært yrke. Dette var på 60-tallet. I dag er det langt flere kvinnelige fotografer enn menn.

Mann, 1948, S63, 41046

Kvinnelege fotografar er ikkje veldig uvanleg i dag. Til dømes har alle museumsfotografane på Norsk Folkemuseum vore kvinner. Fleire kvinner har valt yrke som også i seinare tid blir sett som utradisjonelle for kvinner å velje. Både elektrikar, rørleggar og førskulelærer var yrke med visse forventingar om kjønn.

Jeg kjenner en mannlig førskolelærer som trengte en rørlegger en gang, de lo litt da rørleggeren som kom var jente. Snakk om kjønnsroller som er i utvikling!

Kvinne, 1969, S63, 40941



Vårpuss på bilen, dame vasker og steller bil. Fotografert 30. april 1966. NF.26959-995. Foto: Dagbladet/Norsk Folkemuseum

Å mekke bil har aldri vært veldig kvinnelig, men her i bygda har vi ei ung jente som er nyutdannet bilmekaniker. Selv i dag (2010) blir hun sett på som litt spesiell. Flink jente, hyggelig – og bilinteressert. Vi har flere bilverksteder her i bygda men hun måtte til en større

by for å få læretiden sin. Så her er vi nok ikke i mål hva full likestilling angår.

Kvinne 1952, S60, 39622

På 90-tallet var min eldste stedatter samboer med en mann som ikke kjørte bil: selv hadde hun et par år jobbet som trikkefører, og da de flyttet et stykke ut av Oslo sentrum, med små barn, tok hun lappen og skaffet bil. Så skulle vi passe

barna deres, og flyttet dem over i vår bil - og satte oss på plass for å kjøre: eldste gutten (5 år?) ble litt forundret; satt vi ikke på feil plass? «Å nei, for gutter kan også kjøre bil!» beroliget han seg selv med!
Kvinne, 1951, S63, 42829

Min datter utdannet seg til elektriker i 1998, da var det noe folk rundt la merke til og snakket om. Jeg kommer fra en familie som alltid har vært litt anderledes, bl.a. arbeidet både min mormor og min mor ute mens «alle andre» mødre og bestemødre var hjemme.
Kvinne, 1955, S63, 41051

Vi fekk høyre om den fyrste kvinna som tok førarkort i sitt område, og ho kjørte nyttelast. Både i sitatet over, og i det under, vart familiane framheva som utanom det vanlege og mindre tradisjonelle.

Agnes Opseth, Grue Finnskog, f 1903, var den første kvinnen her som tok førerkort. Det vakte nok en viss oppsikt at hun som ung kvinne ikke bare kjørte bil, men til og med TANKBIL mellom Oslo og Grue Finnskog! Broren drev bensinstasjon her, og hadde god hjelp av henne. Jeg tror hun ble sett på som en spesiell dame, men vet ingenting om andre reaksjoner. Så vidt jeg vet, var hun født inn i en familie som ikke var altfor opptatt av normer og rammer.
Kvinne, 1945, S60, 39647

Det har vore mange område der kvinner og menn har hatt ulike vilkår. Fleire delte erfaringar frå fabrikkar.

Eg hadde ei grandtante som kjempa fram lik lønn for kvinner og menn på Standard kabelfabrikk. Etter historiene ho fortalde var ikkje dette enkelt og ho vart nok på mange måtar sedd på som litt ukvinneleg og plagsam. Ho var ugift, samfunnsengasjert og arbeidskvinne i industrien.
Kvinne, 1973, S63, 40922

Når grandtanta var aktiv, fekk vi ikkje vite, men andre kom med erfaringar som tyder på at det tok tid å få til likestilte arbeidsforhold overalt.

Jeg jobbet noen måneder på en fiskefabrikk på Færøyene, der jeg jobbet med filetering sammen med alle de andre kvinnene, mennene sløyet og slipte kniver, samt var lederne. Der var det veldig kjønnsdelt.
Kvinne, 1968, S63, 41460

For 40 år siden fikk jeg sommerjobb i industrien - Hydro - det var en skikkelig mannsarbeidsplass og deres domene på alle måter. Det var områder der vi (vi var tre jenter) ikke kunne bevege oss for enten at vi ble stemplet og sett ned på - andre at det var klistret opp masser av nakne damebilder over alt etc etc.
Kvinne, 1951, S63, 41038

Mennene sine daglege handlingar og markeringar av omgjevnadane gjorde at kvinnene som arbeidde på fabrikkene ikkje kjende seg velkomne alle stader. Samstundes fanst det kvinner som tidleg hadde hatt høge stillingar. Ei mormor hadde vore «fårekåne (formann)» i Bergen tidleg på 1900-talet, i tillegg til å ha ni barn som vaks opp. Ei av dei ni var mor til ei av de som har skrive til oss. Denne mora tok artium rundt 1920. Lærdomen frå dei eldre generasjonane med kvinner var klar:

Vegen er open dersom du sjølv vil – det er du sjølv som set grenser. Har så desse to eksempla hatt noko å seie for meg (og søsken sjølv sagt)? Det er spørsmålet frå dykk som har fått meg til å tenke grundig over det og tydeleg fått fram for meg at førebilete og haldningane (både hos far og mor) formar ein som menneske – og trua dei har hatt på ein gir tru på seg sjølv.
Kvinne, 1936, S60, 39742

Ho fortalte vidare om tillitsverv og yrkesval ho har hatt som ho såg i samanheng med førebileta som mora og mormora var for henne. Kanskje det også i dag finst stader og miljøer der kvinner må vise meir mot og sjølvtilitt for å finne seg ein naturleg plass enn menn må?

Å vere heime

I etterkrigstida var det nok ikkje så mange kvinner som fekk spørsmål om kvifor dei valde å vere heime etter at dei hadde gifta seg. I dag har det blitt eit val som ein gjerne må forklare. Eit av dei store diskusjonstemaer i media den siste perioden har vore kvinner si yrkesdeltaking, eller då helst mangelen på full deltaking i yrkeslivet. I svarea dykkar fanst det forskjellige synspunkt. Ein viss generasjonsskilnad var nok til stades.

Men vi kommer ikke fra at det er kvinner som føder barn, og morsrollen må ikke glemmes i likestillingskampen. [...] Jeg tror at menn ofte passer bedre i fremskutte posisjoner i politikken, og jeg gjør meg en liten tanke om at familielivet og barneomsorgen lider litt av at mor er for mye borte fra hjemme. Men det vil ikke si at ikke mange fedre også er fantastiske omsorgspersoner.
Kvinne, 1928, S60, 39621

I og med at jeg er gammeldags – så kom alltid mannen min hjem fra arbeid til ferdig middag! [...] Derimot vår yngste datter (født 1964) har sjelden maten ferdig når mannen kommer hjem, og det synes jeg er forferdelig galt.
Kvinne, 1926, S60, 39744

Dessverre gjorde jeg et litt for tradisjonelt yrkesvalg; lærer, og giftet meg med en siviløkonom som kunne tjene mye mer enn meg. Derfor ble det tradisjonelt valg da barna var små og jeg hadde åtte år uten full deltakelse i arbeidslivet. Dette var det som var forventet fra vår foreldregenerasjon som vi lot oss påvirke av. Men på den annen side, egentlig tror jeg ikke at jeg angrer på valget, det har gitt meg et nært og rikt forhold til barna mine som jeg stadig har glede av, og etter at de ble store har jeg kunnet delta for fullt i arbeidslivet.
Kvinne, 1949, S63, 41435

Ei yngre kvinne skildra si oppleving av å vere heime med barn, og kvifor ho gjorde dette valet.

Jeg er den første i søskenflokket min som har fullført en høyere utdanning. Det føles godt, men ikke på grunn av kjønnsfordeling. Mest fordi jeg selv tok initiativ til å gjøre noe annet enn å følge i mine søskens fotspor. Ellers har jeg tatt et veldig tradisjonelt valg i å være hjemmemamma. Og der møter jeg reaksjoner ofte. Kanskje mest gjennom media. Jeg tar det som står ganske personlig. Jeg blir ofte lei meg. Likestillingen kan for meg ha en effekt av at man mister mer frihet, men det føles meget som at staten bestemmer. Man blir skyldig fordi man ikke betaler skatt. Man er uforsvarlig mot barna sine fordi man ikke lar fagfolk ta seg av dem. Og ja, man får dårlig samvittighet. Jeg får ofte det. Og blir som sagt lei meg. Da er det godt å innimellom snakke med folk som mener det er godt for barna å være hjemme med mor (eller far) de første årene av livet. Spesielt når det er folk som har utdannet seg innen pedagogikk, og på grunnlag av det har disse meningene.
Kvinne, 1982, S63, 41423

Andre kvinner valde å vere aktive i arbeidslivet. Både kvinner som valde å vere heime lengre med barn, og kvinner som valde å gå ut i arbeidslivet igjen, har skildra sine opplevingar som såre knytt til forventingar om å gjere det motsette valet.

Vi har en nabokone som er hjemmевærende, en kakebakemester og flink håndarbeider. En dag bemerket min datter at naboenta var «heldig som hadde

en mamma som kunne sy». Jeg kjente jeg ble litt såra og sinna, og brukte litt tid på å bestemme meg for om jeg ville svare. Til slutt sa jeg at «det er sant at naboenta er heldig, hun har virkelig en flink syerske til mamma. Men du er også heldig, for du har en mamma som tjener penger!». Jeg håper jeg fikk fram den rette beskjeden: at det er flott å være flink med hendene, men kanskje ikke så fantastisk flott å leve av mannen sin.

Kvinne, 1979, S63, 41037



Sølvi Wang synger ved kjøkkenbenken under opptak av TV-programmet "Slagerparaden" i NRK, den 2. desember 1960. NF.33877-002.

Foto: Johan Brun/Norsk Folkemuseum

Sjølv om dei gjorde utradisjonelle val av yrke opplevde andre at arbeidstida og samveret med barna vart meir tradisjonelt organisert.

Jeg regner meg som feminist, og har vært bevisst i at jeg ikke skal akseptere noe dårligere enn menn, og har ikke ønsket å gjøre så tradisjonelle valg, men selv om jeg har vært bevisst på det har jeg i noen situasjoner ønsket å gjøre tradisjonelle kvinnevalg. Jeg har studert informatikk og matematikk. Der var det flest menn. Jeg jobber i frivillig organisasjon, der er det flest kvinner. Jeg tjener ikke spesielt bra.

Mannen min jobber også i frivillig organisasjon og tjener litt mer enn meg, men det er nok tilfeldig. Jeg var hjemme en måned mer enn mannen min når vi fikk barn. Jeg har valgt å jobbe litt mindre, og

mer fleksibelt for å kunne hente barnet vårt tidligere i barnehagen, og få mer tid med henne. Jeg vet at jeg taper på dette økonomisk, og at man burde dele på det. Men siden det er jeg som ønsket meg barn, og har mest lyst til å være sammen med henne har vi blitt enige om at jeg gjør det. Vi har tenkt på å lage en økonomisk avtale og øke pensjonssparing etc. sånn at jeg ikke skal tape på det, men vi har ikke fått sett på det, og det spørs om vi kommer til å få gjort det.

Kvinne, 1980, S63, 41064

Dei daglege vala og ønska om å vere i lag med dottera påverka korleis ho organiserte arbeidstida si. Andre har fortalt om korleis barselspermisjonen var

avgjerande for stellet av barn. Ei kvinne vart arbeidslaus og dermed hadde ikkje barnefaren rett til permisjon. Ho fortalde vidare:

Jeg har mer utdanning enn han, det er jeg litt stolt av selv om jeg tjener litt mindre. Håper det jevner seg ut senere når jeg får jobbet litt mer. Syns ikke det er så fint å bli forsørget, selv om jeg i perioder tjente lite, men han får lite penger/gaver/hjelp fra sin familie. Så det er skeivt på så mange måter. Så vi har brukt litt tid på å finne en ordning med penger og papirer og eierskap på eiendom som vi syns er rettferdig, og som ikke setter noen av oss i en urettferdig posisjon, selv om inntekten mellom oss varierer mye. Jeg styrer stort sett papirer, ligningen og holder kontroll på husholdningens penger og prioriteringer. [...] Liker ikke sånne kommentarer og vitser om at han tjener pengene og jeg bruker dem (kaster de bort). Det kommer mest fra tv, litt fra reklame, eller fra hans venner.

Kvinne, 1982, S63, 40937

Få menn var meir heime enn kvinna i familien, men det fanst nokre.

Jeg har opplevd at folk rundt meg synes at jeg er for mye på reise hit og dit, og tenker at de mener at jeg som kvinne skulle være mer hjemme. Jeg studerte mens barna var små. Når jeg var bortreist, tok mannen i huset hånd om alt. Dette var nok ikke vanlig...

Kvinne, 1954, S63, 41455

Det fanst ei stor breidde i kva de meinte om saka, og kva erfaringar som de hadde med å vere heimeverande eller å arbeide kortare dagar. Til ein viss grad var det snakk om eit generasjonsskilje her. Samtidig ser vi at nokre unge kvinner går ned i arbeidstid for å stelle heim og barn, frivillig eller på grunn av permisjonsreglar.

Å ha hjelp i heimen

Det er ikkje berre på jobben det er arbeid som må gjerast. I heimen er det også mykje som skal gjerast, og då er spørsmålet – kven skal gjere det? I nokre forhold har ein av dei valt å ha kortare arbeidsveke for å ha betre tid til husarbeid og familie. Ofte var det kvinna. Nokre tar seg av heimen utanom arbeidstida. Andre igjen har valt å få folk til å gjere nokre av oppgåvene for å få familien til å gå rundt. Mange hadde erfaringar av ulike slag rundt det å ha eller vere hushjelp eller au pair, og dei fleste hadde meiningar om temaet.

Kjernefamilien er like fullt ei verksemd med for få folk, og etter nokre år valde vi likevel - tidleg på 1990-talet - å gjera avtale om ei vaskehjelpsordning, der det kjem ei kvinne annankvar veke og gjer reint (kvelden føre ryddar vi så godt vi kan, så det skal vera mogleg å koma til).

Mann, 1951, S63, 41034

Mangel på tid var eit av argumenta som vart nytta for å skaffe seg betalt hjelp. Ikkje berre kjernefamilien trong hjelp. Også nokre i krevjande yrke med ein stor bustad, såg behovet for hjelp i heimen (mann, 1946, S63, 41049). Andre skildra livet som aleineforelder i full jobb (kvinne, 1960, S63, 40946) eller hadde funksjonshemma barn (mann, 1948, S63, 41046), og difor såg det nødvendig å få hjelp.

Kanskje ikkje alle har like «gode» grunnar? Det spurte ei seg om i svara sine.

Flere og flere har vaskehjelp, og jeg kvepper hver gang. (Hæ? KOMMER det noen hit og VASKER?) Jeg tenker kanskje at de som ikke gjør det selv er litt late? Og litt ekle som lar andre gjøre det. Jeg vil ikke flytte sammen med dem.

Kvinne, 1974, S63, 41430

Nokre av mennene vi fekk høyre om var kan hende late. Dei nytta vaskehjelp for å sleppe å gjere sin eigen del av husarbeidet.

Som ungdom hadde jeg vaskejobber, blant annet i huset til min venninne. Jeg husker jeg reagerte på at årsaken til at de ønsket hjelp i huset var at mannen ikke ville gjøre husarbeid, men heller betale for at noen gjorde det. Syntes han var provoserende gammeldags.

Kvinne, 1971, S63, 41442

I en periode leide min mann en vaskehjelp som kom en gang i uka og gjorde hans jobb. Selv om jeg lo litt (sleiping) av denne enkle løsningen, synes jeg det var helt greit, og opp til ham, hvordan han ville løse sine arbeidsoppgaver og bruke sine penger.

Kvinne, 1947, S63, 41425

Økonomien spela ei rolle i om ein har råd til å betale nokon for hjelp, og mange fleire har fått romslegare økonomi. Knytt til økonomien kom statusen. For mange var det å ha hushjelp likevel eit statussymbol, men dei som skildra det slik, såg ikkje på det som noko positivt.

Som ung var jeg ansatt som barnepleier i en kort periode hos tre familier som hadde nyfødte barn. I en av de familiene ble jeg behandlet som et familiemedlem. I de andre hjemmene ble det en unaturlig omgang. De ville være litt mer «fine» og betydningsfulle uten at de var det. Jeg fikk mindre respekt for dem som vil gjøre seg bedre enn de er. Dette var på slutten av 60-tallet.

Kvinne, 1948, S63, 41436

For min familie er det nok ikkje aktuelt å få nokon andre til å gjere husarbeid, det sit langt inne. Er vi så «fine» at nokon andre må ta møkka etter oss, liksom, nei det er vi ikkje.

Kvinne, 1973, S63, 40922



Farmen gård, Hamar i juni 1955. Hushjelp serverer. På bildet er mellom anna Eivind Stenersen Engelstad og Bergljot Sinding. NFDB.26785-440. Foto: Dagbladet/Norsk Folkemuseum

Det å skulle ta seg av eigen skit var eit moralsk aspekt ved husarbeid som fleire kom med. Aktivitetane som trengst for å oppretthalde eit hushald var samstundes noko som vart framheva som familieaktivitet.

Jeg synes det er enklest å gjøre husarbeidet selv. Husarbeid er også en måte å lære barna opp til å bidra til fellesskapet og lære seg plikter og ansvar. Fordeling av husarbeidet på familien har en god opplærings effekt.

Mann, 1957, S63, 41044

Mange menn gjorde sin del av husarbeidet.

Da min mor ble for dårlig til å gjøre husarbeid, lærte hun opp min far til å ta det den kommunale hjemmehjelpa ikke gjorde. Hun var husmor av den gamle

typen, hvilket betydde at når hjemmehjelpa kom, var det meste gjort av min far. De fikk jo besøk av et fremmed menneske.

Mann, 1942, S63, 41052

Folk som kom inn i heimen var såleis definert som gjestar, og det gjaldt også heimehjelpen. Det var arbeid å ha nokon som kom inn og vaska, for det måtte jo vere ryddig.

Det ble bare ekstrastress i huset, for det måtte jo være ryddig før hun kom, om det skulle bli vasket. Mor i huset (jeg) begynte å mase to-tre dager i forveien, alle ble oppgitt. Mye mindre stress når vi sluttet med vaskehjelp (om ikke like jevnlig rent).

Kvinne, 1966, S63, 41454

Vaskehjelpen kunne vere slitsam på andre vis også.

Jeg husker at mamma hadde vaskehjelp en gang i uken når jeg var liten. Jeg husker det som ubehagelig og var redd denne damen som jeg synes bråkte fryktelig.

Kvinne, 1960, S63, 40946

For fleire var det veldig personleg å sleppe inn framande.

På grunn av at jeg var syk, - og det er jeg som gjør julerent i hele huset, har vi en gang leid inn et byrå for julerengjøring. De gjorde en meget dårlig jobb, og jeg opplevde det som at de «rotet» i mine personlige saker.

Mann, 1945, S63, 40926

Andre erfarte det annleis å ha framande som kom inn for å vaske.

Jeg var faktisk positivt overrasket over hvor lite ubehagelig jeg syntes det var å ha vaskehjelp - det føltet ikke så invaderende som jeg kanskje hadde trodd. Hun var en hyggelig dame som det gikk an å snakke med.

Kvinne, 1979, S63, 41037

Møtet med andre folk sine private rom kunne opplevast som intime for ho som kom inn i heimen også.

Jeg var au pair i England da jeg var 18-19 år. [...] Jeg var ikke helt komfortabel med å gjøre rent i andres hjem, stryke klærne deres osv. Jeg følte at jeg kom litt tett på andres private område.

Kvinne, 1963, S63, 41057

Då var det enklare å halde vaskinga innanfor familien.

Vasket hos farmor da hun ble for gammel til å gjøre det selv. Men det var mer et ønske om å hjelpe henne. Og en glede over å prate med henne mens jeg holdt på. Topp stemning. Og hun var raus med penger og vin. Så det var i grunnen en glede.:)

Kvinne, 1974, S63, 41430

Det blir fint når det er nyvaska. I tråd med auka tilgang til vaskehjelp, kom forventningane om kor reint og fint det skulle vere heime hos folk.

Noe av det mest problematiske med at flere og flere i vår omgangskrets (stort sett hvite middelklasse Osloboere) har vaskehjelp, synes jeg, er at det hever standarden på hva som er OK reint. Av og til har jeg forsøkt å ikke rydde så mye når vi har skullet få gjester, bare for å få folk til å slappe av litt. Det er så mye vi skal få til hele tida, vi blir jo bare utslitt av det!

Kvinne, 1979, S63, 41037

Presset om at det skal sjå bra ut vart skildra som forskjellig for kvinner og menn.

Mine foreldre giftet seg i 1944 [...]. Da hadde min mors far fortalt til min far at han ikke måtte «skjemme» henne bort. Dvs. hjelpe henne for mye i huset. Min bestefar skulle ikke «ha på seg» at han hadde giftet bort en «bortskjemt» datter.

Mann, 1956, S60, 39632

For min mor og mine bestemødre, og for min svigermor, var bare det å ønske seg hjelp til enkelte ting, helt absurd. Det var å ta fra dem æren som en god og dyktig husmor.

Kvinne, 1943, S63, 41032

Her var det kvinnene i slekta som såg oppgåvene i heimen som sine, og knytta dei til identiteten som husmor. Oppfatninga om at husarbeidet hang saman med ei form for kvinneleg identitet var problematisk for fleire.

Jeg er oppdratt til å tenke at vasking er et mindreverdig arbeid, men noen må gjøre det. Jeg kan ikke fordra å vaske og hvis jeg ikke får hjelp av resten av familien, gidder jeg ikke å gjøre det! Hvorfor skal jeg gjøre det jeg hater mest av alt alene?! Hvorfor er kvinners identitet så knyttet til hvor rent huset er, mens menn kan la være uten at det går ut over maskuliniteten?

Kvinne, 1968, S63, 40930

Hos andre var vaskinga del av alle sitt ansvar, men det hadde ikkje alltid vore det.

Både moren og farmoren min hadde en dame som kom en gang i uken og gjorde rent. Hun var koselig, det var den samme damen hos dem begge, og hun arbeidet for en tante av meg også. Jeg ser at jeg skriver at hun arbeidet for kvinnene. I dag ville jeg ikke sagt det slik hvis vi hadde hatt hushjelp, hos oss er husarbeidet alles ansvar og han eller hun ville dermed ha arbeidet for «oss» og ikke for «meg».

Kvinne, 1963, S63, 40920

Ikkje alle fedrene gjorde sin del av jobben, eller tok ansvar for å få det gjort.

Jeg skulle ønske at min mor kunne få vaskehjelp da helsen hennes ikke er god og det er hun som gjør alt husarbeidet hjemme. Da jeg foreslo dette for mine foreldre var min mor svært positiv til det, mens min far sa nei. Han ønsket ikke å ha fremmede snokende rundt i huset som han sa. Allikevel har han ikke påtatt seg noe mer av husarbeidet, kun nedlagt veto mot at noen andre enn min mor skal gjøre det. Dette er holdninger som provoserer meg sterkt.

Kvinne, 1985, S63, 40924

Dottera som fortel, var sint på faren. Slik ho oppfatta han, såg ikkje han det naturlege i å ta fleire oppgåver inne i huset. For andre har ikkje den daglege fordelinga av arbeidsoppgåvene fungert, og løysinga vart det kvinna si oppgåve å finne.

Jeg har hatt vaskehjelp. Hun jeg hadde har sluttet nå, og jeg er på utkikk etter en ny. Hun begynte hos oss fordi fordelingen av husarbeidet ikke fungerte, og jeg rekker helt enkelt ikke over alt. [...] De siste par årene har det vokst fram en irritasjon over at jeg kan ansette noen for å vaske hos meg, og de får respekt som arbeidstakere, men hvis jeg gjør det selv så har jeg fri...

Kvinne, 1973, S63, 41443

Respekt for tilsette som arbeidstakarar vart nemnt i sitatet over. Slik respekt vart problematisert. Fleire nemnde moralske aspekt ved å tilsetje nokon, til dømes svart, eller med eigne barn i heimlandet. Ikkje minst faren for at det kunne vekse fram ei underklasse med folk frå andre land som gjer jobbane vi ikkje vil gjere. Det handla om moral knytt til kva ein gjorde med andre menneske.

I dag har jeg en stedatter som har au pair fra Filippinene. Jeg ser at deres hverdag med små barn har blitt helt annerledes og roligere med denne engelen i hus. Jeg synes det er utfordrende med kunnskap om at hun har to små barn hjemme på Filippinene. Etisk dilemma de lux. Men ikke min jobb å mene i forhold til stedatter.

Kvinne, 1960, S63, 40946

Vi har en estisk vaskehjelp. Hun er i 20-årene, og snakker ikke norsk, men bra engelsk. Vi prater med henne om at hun må gå norskkurs og utdanne seg, og at det er viktig. At dette ikke er noe yrke hun bør bli værende i. Jeg tenker at om hun hadde vært norsk, hadde hun nok hatt en bra utdannelse. Hun skal begynne på norskkurs nå. Jeg vil ikke at disse kvinnene, eller menn fra andre land, skal ende opp med yrkene med lavest status i Norge.

Kvinne, 1963, S63, 41057

Nokre hadde erfaringar med å bu i utlandet på stader der det var forventa at ein tilsette hjelp til heimen og såleis bidrog med arbeidsplassar.

Vi har bodd fire år i Afrika med hushjelp. God arbeidsplass for hushjelpen, tungvint husarbeid i varmt klima gjorde at jeg trengte hjelp, men egentlig likte jeg best å arbeide sammen med hushjelpen på like fot, og syntes søndagene var deilige for da hadde jeg «fri». Jeg tror jeg har hatt samme holdning til dette hele livet; hushjelp kan være en nødvendighet, men det er ingen prinsipiell forskjell på meg og hushjelpen, vi er sammen om arbeidet som skal gjøres.

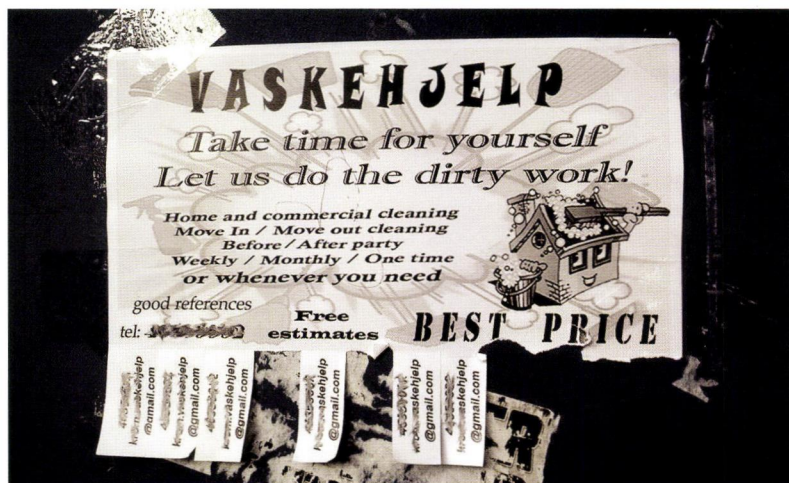
Kvinne, 1949, S63, 41435

For henne var det eit poeng å arbeide i lag med hushjelpa. Ei grunngeving for ikkje å ha hjelp i heimen handla om at det var utnytting av kvinner.

Da jeg gikk på barne - og ungdomsskolen, hadde vi hjelp i huset hjemme (1963 - 1973 ca). Mamma var lærer og tanten min (fars søster) kom 1-2 ganger i uken hjem til oss. Hun ryddet og vasket i huset, vasket og strøyk klær og bakte litt innimellom (veldig hyggelig å komme hjem til). Da jeg ble eldre ungdom/ung

voksen syntes jeg det var helt forkastelig. Jeg var medlem av Kvinnefronten - dette var rein utnyttelse av kvinner. Jeg har aldri selv vært hushjelp eller hatt hushjelp hos meg. For meg føles det svært unaturlig og ville vært beklemmende. Kvinne, 1956, S63, 41053

Ei skildra si oppleving som hushjelp og barn av fleire generasjonar med hushjelper.



Majorstuen T-banestasjon hausten 2013. Foto: Line Grønstad

Jeg har selv vært hushjelp/barnevakt på 70-tallet (i kortere perioder) og syntes det var helt greit å gjøre husarbeid for andre og passe deres barn. Dette var helt vanlig da og tidligere, før barnehagetilbudet ble landsomfattende. Min mor hadde vært hushjelp da hun var ung og min mormor før henne igjen. Dette dreier seg om årene 1920-1950. De kunne fortelle om kummerlige vilkår for hushjelpene. Mormor var hushjelp i Vadsø da min mor ble født i 1920, og hun måtte ha barnet sitt med under arbeidet. De bodde på loftet i huset der hun tjente og det var lite mat til tjenestefolkene. Kaldt var det også på loftet der de sov og de var helt tydelig annenrangs mennesker. Da min mor var tjenestejente i Vadsø på 40-tallet, var det bedre vilkår. Husets folk var vennlige og snille, og vi hadde kontakt med dem i ettertiden. Jeg bodde på hybel der i huset da jeg trengte det på slutten av 60-tallet. Mor og mormors erfaringer med hushjelpyrket var at de ble sett ned på, de var ikke like mye verd som de «fine». [...] Jeg tror slike erfaringer nedarves i generasjoner, for jeg har alltid kjent litt

av denne mindreverdsfølelsen, uten at jeg har hatt grunn til det. Alltid har jeg måttet yte ekstra for å vise at jeg kan.

Kvinne, 1951, S63, 41038

Ho opplevde at kjensla av mindreverd følgde med til dei neste generasjonane. Det er vel ikkje anna å vente enn at mange av dei som tar vaskejobbar i dag får kjenne på liknande kjensler av mindreverd. Då er det kanskje eit tankekors at mange i undersøkinga meinte at det har blitt meir akseptert med vaskehjelp no enn før, og at fleire har det. Fleire har skrive at dei tidlegare ikkje kunne tenke seg hjelp til å vaske, men at dei no har vaskehjelp, eller i det minste ønsker seg, hjelp i heimen.

Daglelivets mange store og små val

Og dagleglivet held fram, og vala blir ikkje færre. No er det snart jul, og vi må til dømes finne julegåver til barna. Kva er det som hamnar under juletreet i år? Er det rosa Lego eller prinsesseleiker til jentene og monsterfigurar til gutane? Eller blir det leikekjøkken til gutane og verktøykasse til jentene? Kanskje får vi tid i romjula til å setje oss ned med eit barnebarn eller ei oldemor for å lære oss snekring eller brodering?



Tone og Marit Odden, jula 1978. NF.32830-002. Foto: Bjørn Odden/Norsk Folkemuseum

Og før julaften kjem, skal heimen vaskast og pyntast. Men kven har ansvaret? Kven gjer jobben, og når er det reint nok?

God julehelg – godt nytt år!

Kari Telste Audun Kjus Line Grønstad

Eli Irene Johnsen Chang Kristin Østang

Norsk etnologisk gransking

Oslo 2013

ISBN 978-82-91161-40-2

ISSN 1500-0966